

همزمان با آغاز جشنواره، امکان تماشای مستندهای شانزدهمین جشنواره بین‌المللی «سینماحقیقت» در سامانه هاشور فراهم شده است، به گزارش ستاد خبری شانزدهمین جشنواره بین‌المللی فیلم مستند ایران سینماحقیقت، مطابق با روند نمایش آثار به صورت آنلاین و حضوری در دوسال گذشته، مستندهای شانزدهمین جشنواره سینماحقیقت در تمام بخش‌ها به صورت آنلاین در

اکران آنلاین آثار جشنواره «سینماحقیقت»

گفت‌وگو با عارف افشار کارگردان حاضر در جشنواره سینماحقیقت

چه کسانی «برزخی‌ها» را توقیف کردند؟

فیلم «برزخی‌ها» ساخته ایرج قادری نمونه‌ای غریب و قابل بررسی در سینمای ایران است. فارغ از ترکیب بازیگران که جمعی از بهترین ستاره‌های سینمای ایران را در خود داشت، به دلیل ساخت و اکران در یکی از مهم‌ترین بنگاه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تاریخ کشور سرنوشت عجیبی پیدا کرد. گرچه فیلم اکران شد و به فروش بالایی هم در چند روز اول دست یافت اما با بساطی که محسن مخملباف علیه فیلم راه انداخت، هم فیلم از روی پرده سینما پایین کشیده شد و هم بازیگران آن ممنوع‌الکار شدند که از ستاره‌های سینمای قبل از انقلاب بودند؛ فردین که برزخی‌ها به آخرین فیلمش تبدیل شد، ناصر ملک‌مطیعی هم به سرنوشتی مشابه دچار شد و به جز یکی دو حضور کوتاه در اواخر عمر فرصت دیگری نیافت. ایرج قادری هم بعد از ساخت یک فیلم مشهور و پرفروش دیگر «تاراج» تا سال‌ها ممنوع‌الکار بود و سعید رام هم بعد از بازی در دو سه فیلم دیگر از جمله دادشاه و عقاب‌ها، مهاجرت را ترجیح داد و سال‌ها بعد برای ادامه بازیگری به وطن برگشت. در واقع اسم فیلم و وضعیت قهرمانان آن در قلمبه به شکلی معنادار و تقدیری، به حال و روز خود این ستاره‌های سابق می‌مانست و فردین، ملک‌مطیعی، قادری و راد، به نمایندگی از ستاره‌ها و سینماگران قبل از انقلاب در شکاف ایجادشده و دگرگونی اساسی جامعه، در برزخی بی‌پایان به سر می‌بردند، درحالی‌که شاید اگر مدیران فرهنگی و سینمایی تصمیم دیگری می‌گرفتند و مجال جوانان به تناقضات تصمیم‌گیری عده‌ای قلیل نمی‌دادند، می‌شد از ظرفیت‌های محبوبیت این ستاره‌ها برای جذب مخاطبان سینمای سالم و فرهنگی پس از انقلاب استفاده می‌شد. مستند برزخی‌ها به کارگردانی عارف افشار و محصول سازمان هنری رسانه‌ای اوج، در مساجد به برخی سینماگران شناخته شده، به واکاوی مسائل و حاشیه‌های این اثر سینمایی و عوامل آن پرداخته‌است. ضمن این‌که این روزها می‌توانید به تماشای این مستند در پردیس سینمایی ملت بروید، خواندن این گفت‌وگو با کارگردان فیلم هم خالی از لطف نیست.

چ‌ه شد سراغ ساخت چنین مستندی رفتید؟

موضوع اصلی این مستند، دغدغه شخصی من بود. به نوعی ماجرای فیلم برزخی‌ها تبدیل به یک مسأله شخصی برای من شده بود. به واسطه علاقه‌ای که از همان سنین کودکی به سینما داشتم و پیگیری‌ای که در حوزه نشریات و مجلات سینمایی داشتم، از همان زمان همیشه این مسأله در منظر بود که چرا تاوهایی وجود دارد که هیچ‌کس نمی‌تواند درباره آنها صحبت کند. مستند برزخی‌ها درباره اولین فیلم توقیف‌شده در سینمای ایران در سال‌های بعد از انقلاب است و اتفاقات مرتبط با این فیلم به‌گونه‌ای رقم خورد که گویی مبدأ سلسله اتفاقاتی شد که تا ۴۰ سال بعد هم ادامه پیدا کرد. تمام سعی ما این بود که ماجراهای مرتبط با تولید، اکران، حواشی و سرانجام این فیلم را که منتهی به یک سری اتفاقات دیگر در سال‌های بعد شده‌است، روایت کنیم. از این منظر مستند برزخی‌ها شاید صرفاً درباره این فیلم نباشد، بلکه درباره تبعات و تأثیرات این فیلم و حواشی آن بر سینمای ایران هم هست.

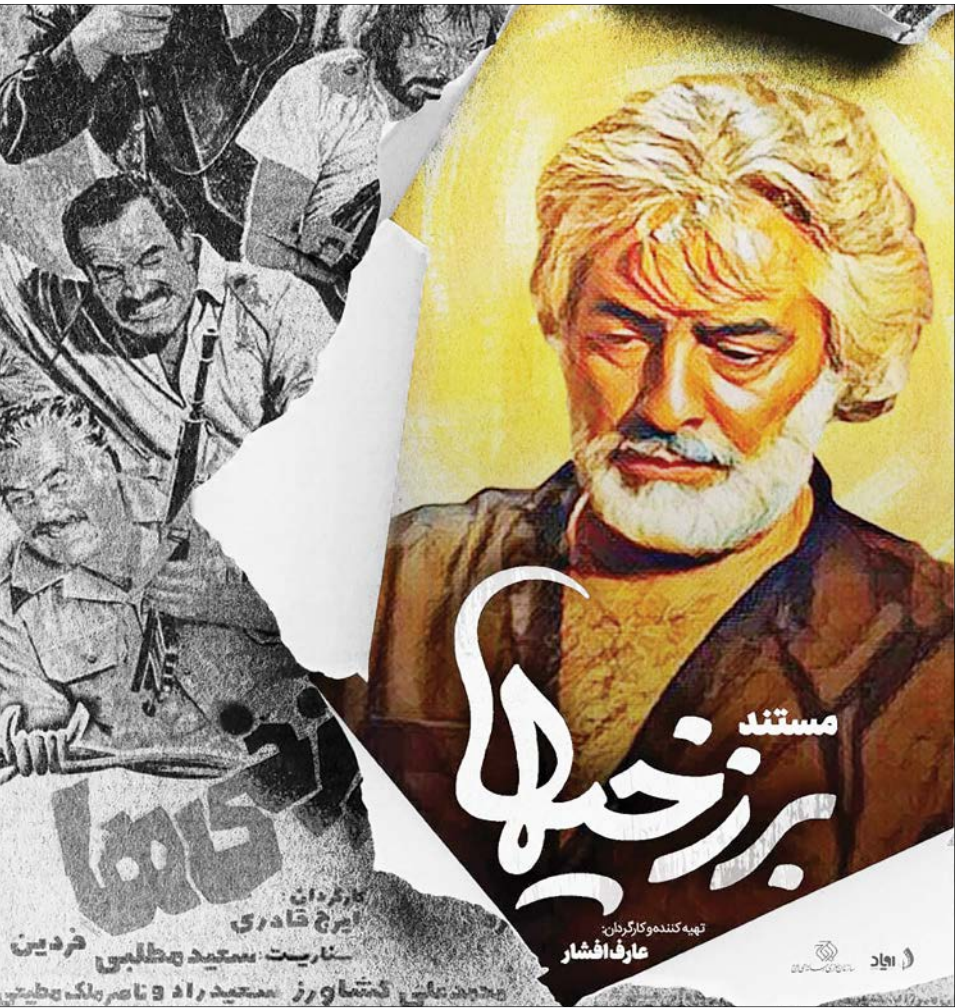
ریشه اصلی حواشی به چه بوده‌است برای فیلم برزخی‌ها چه بود؟

دلیل اصلی توقیف این فیلم، بنابر روایت افراد و اسنادی که موجود است و در فیلم به بخش‌هایی از آنها اشاره شده، حضور بازیگران و چهره‌های مطرح سینمای قبل از انقلاب در آن بوده‌است. نکته مهم این است که این فیلم، هم‌طور که در مستند ما هم روایت می‌شود، تمام مسیرهای قانونی را طی کرده‌بود و به‌طور کامل طبق سیکل اداری تعریف‌شده در کشور، مجوزهای لازم را دریافت می‌کند و به اکران می‌رسد. این فیلم در واقع به دلایلی خارج از قواعد و قوانین مرسوم از پرده سینماها پایین کشیده می‌شود. دلیل این اتفاق هم حضور بازیگرانی مانند مرحوم فردین، ایرج قادری، ناصر

ملک‌مطیعی و سعید راد در فیلم بوده‌است. باید به این نکته توجه داشت که ما حتی در سینمای قبل از انقلاب هم فیلمی نداشتیم که این ترکیب از ستارگان آن زمان سینما، در کنار هم در آن حضور داشته باشند. این نکته مهمی است. همواره این نکته در قرارداد‌های ساخت فیلم در سال‌های قبل از انقلاب لحاظ می‌شد که مثلاً چگونه دو بازیگر مانند ایرج و فردین، در کنار هم در یک فیلم حضور داشته باشند. همه این مسائل رعایت می‌شد و با این اوصاف، این بازیگران بعد از

دسترس مخاطبان قرار می‌گیرند. آثار شانزدهمین جشنواره بین‌المللی سینماحقیقت در سامانه هاشور/خانه جشنواره قرار می‌گیرند و افرادی که امسال متقاضی حضور در جشنواره هستند و ثبت‌نام کرده‌اند، می‌توانند به صورت رایگان از تماشای آثار حاضر در جشنواره بهره‌مند شوند. همچنین سایر علاقه‌مندان در داخل ایران نیز می‌توانند با خرید مجموعه آثار جشنواره به مبلغ ۲۵۰ هزار تومان و خرید بلیت

آنلاین هر مستند، آثار شانزدهمین جشنواره سینماحقیقت را تماشا کنند. مخاطبان برای تماشای آثار جشنواره به صورت آنلاین می‌توانند از آدرس panel.irandocfest.ir ورود به خانه جشنواره فیلم‌ها را ببینند. با شیوع کرونا برخی جشنواره‌های سینمایی در جهان شیوه برگزاری و نمایش آنلاین فیلم‌ها را امتحان کردند که با شرایط جامعه و عدم امکان حضور فیزیکی مخاطبان منسخت داشت.

می‌گیرند، خلخالی خطاب به او می‌گوید: «هو تمان هنرپیشه معروفی هستی که دیگران می‌گویند»، یعنی حتی تا این اندازه از او شناخت نداشته‌است. آن وقت همین آدم تصمیم به صدور حکم جلب هنرمند درجه یک کشور می‌گیرد و تنها به دنبال آن است او را اعدام کند. تصور کنید تأثیر این اتفاقات بر روحیه ایرج قادری چقدر بوده‌است که تا سال‌ها نتوانست این میزان کینه یک فرد نسبت به خودش را هضم کند. ما الان داریم درباره صدور حکم اعدام صحبت می‌کنیم، اما من می‌گویم حتی در مراتب پایین‌تر مانند صدور حکم عدم فعالیت این هنرمندان هم باید سنجیده عمل می‌کردیم. سعید مطیعی تعریف می‌کند در میدان انقلاب، جلوی سینمای بهمن اوو ایرج قادری در خودرو نشسته بودند و به چشم خود می‌دیدند عده‌ای تصویر برزخی‌ها را از سردر سینما پایین می‌کشیدند! او می‌گفت ما گریه می‌کردیم و این صحنه را می‌دیدیم. حرف من این است که برخورد با این هنرمندان آن قدر بد بود که حتی می‌توانم بگویم، ناصر ملک‌مطیعی از همین درد دق کرد. ماجرای مرحوم فردین، کمی متفاوت بود، اما ناصر ملک‌مطیعی به معنای واقعی کلمه، دق کرد. و بار اجازه حضور جلوی دوربین به او دادند اما اجازه اکران و پخش به آن ندادند. فیلم علی عطشانی بود که پخش آن کامل منتهی شد. تصور کنید فردی در ۲۰ سالگی چقدر تحمل دارد؟ من با این افراد صحبت کرده‌ام، آنها می‌گفتند باور کنید ما انتظار نداریم اجازه حضور در یک فیلم سینمایی به ما بدهید، اما ما را تحقیر هم نکنید. بحث اصلی کیفیت برخورد ما با این هنرمندان است؛ برخوردی که در تمام این سال‌ها هیچ‌گاه درست نبوده‌است.

موفقیت روایت مستند کمی دوباره است و از جایی به بعد روایت روی مدیران وقت ارشاد دوره خاتمی متمرکز می‌شود؟ این اتفاق کاملاً تعمدی است. در ابتدای همین گفت‌وگو هم تأکید کردم ما سوژه‌ای به نام فیلم برزخی‌ها داشتیم اما سوژه مستند من این نیست، بلکه سوژه مستند من «اولین فیلم توقیفی سینمای ایران و تبعات و حواشی آن» است. این حواشی تا ۴۰ سال بعد هم ادامه پیدا کرده‌است و من به عنوان مستندساز باید به اتفاقات بعد از این ماجرا هم می‌پرداختم. باید نشان می‌دادم حاصل آن تفکر چه شده‌است و چرا امروز می‌خواهیم درباره‌اش صحبت کنیم. پس این تغییر زاویه روایت در فیلم، کاملاً عمدانه بوده‌است.

سراغ آقای عبدخدایی برای مصاحبه رفتم، خودش به من گفت عضو شورای عالی فرهنگ و هنر و منصوب مهندس موسوی در سال ۶۰ بودم و این نکته‌ای بود که من اساساً نمی‌دانستم. البته تأکید کرد این نکته در فیلم مطرح نشود اما برای خود من جالب بود. آنچه در فیلم می‌گوید هم کاملاً حرف‌های خودش است و من هیچ حرفی را در دهان او نگذاشتم. حتی آقایان عرب‌سرخی و آرمین هم با همین نگاه در مقابل دوربین من نشستند. آن قدر این مسأله حمیت و اتحاد ملی برایم مسأله‌است که حتی سعی نکردم شخصیتی مانند محسن مخملباف را که شخصاً در این جریان کاراکتر منفی ماجراست، تخریب کنم. هنوز هم نگاه من این است همه این افراد هموطن ما هستند و در مقطعی شاید اشتباهی هم کرده باشند. سعید مطیعی به من توصیه کرد حواست باشد دچار خلط‌کنی نشوی، می‌گفت حرف ما این است که ما همه با هم بوده‌ایم. این نکته برای من هم بسیار مسأله بود.

این ماجرابی که صادق خلغالی آن موقع تصمیم به اعدام ایرج قادری گرفت، جدی بود؟ این جریان در آن مقطع بسیار جدی بوده‌است. یکی از نکاتی که در این مستند به آن توجه داشتم، این بود که گاهی آدم‌ها سرجای خود نیستند. قطعاً در کارهای بعدی من هم این نگاه‌ها ادامه خواهد داشت. در آن ماجرا هم زمانی صادق خلخالی تصمیم به اعدام ایرج قادری می‌گیرد که در عرمش، هیچ شناختی نسبت به این فیلمساز نداشته‌است! حتی عده‌ای می‌گویند زمانی که ایرج قادری را

برش

به روایت سینمایی‌ها

فیلم برزخی‌ها به کارگردانی ایرج قادری قلمه گروهی مجرم را روایت می‌کند که روز ۲۲ بهمن ۵۷ و همزمان با پیروزی انقلاب اسلامی از زندان فرار می‌کنند. آنها که قصد دارند از کشور خارج شوند، در روستایی مرزی با مردی به نام سید یعقوب آشنا می‌شوند که سعی می‌کند با گفتار و رفتارش مجرمان را از رفتن و فرار منصرف کند. قلمه مستند برزخی‌ها ساخته عارف افشار اما با حضور چهره‌هایی چون حسین فرحبخش، عبد... علیخانی، سعید مطیعی، سیدضیاء هاشمی، محمدعلی نجفی، مهدی کلهر، مهدی مبیاض‌زاده، سید کامران موسوی، محمد مهدی حیدریان و محمد عبدخدایی روایت می‌شود.

معرفی فیلم‌های بخش نمایش ویژه

اسامی پنج فیلم حاضر در بخش «نمایش ویژه» بین‌الملل شانزدهمین جشنواره سینماحقیقت اعلام شد.

اسامی پنج مستندی که برای نمایش در بخش نمایش ویژه بین‌الملل شانزدهمین جشنواره سینماحقیقت درنظر گرفته شده‌اند عبارتند از: بخش زندگی ویژه اثر آدلا کومرزلی با مدت زمان ۲۲ دقیقه محصول جمهوری چک، فرشتگان ستجرائر هانا یولاک با مدت زمان ۱۹ دقیقه محصول مشترک لهستان و آلمان، چهار سفر اثر لویی خوئوتوت با مدت زمان ۱۲ دقیقه محصول هلند، تکه‌هایی از بهشت اثر عدنان برکه با مدت زمان ۸۴ دقیقه محصول مشترک مراکش و فرانسه و طلوع آرورا اثر ارینا ساهاکیان با مدت زمان ۹۷ دقیقه محصول مشترک ارمنستان، آلمان و ایتالیایی. بخش نمایش ویژه از بخش‌های جذاب هر سال جشنواره سینماحقیقت است که آثاری برای نمایش در آن انتخاب می‌شوند که جزو فیلم‌های مهم و شناخته و تحسین شده سینمای مستند در عرصه جهانی است. آثاری که در فستیوال‌های جهانی حوزه مستند شرکت و جوایزی کسب کرده‌اند، / جام چم

«دنیا و وحشی زاگرس» فیلم افتتاحیه شد

همزمان با آغاز شانزدهمین جشنواره بین‌المللی فیلم مستند ایران «سینماحقیقت»، آیین افتتاحیه از ساعت ۱۸:۳۰ امروز با حضور محمد حمیدی‌مقدم، دبیر این جشنواره و جمعی از فیلمسازان در سالن ۹ پردیس سینمایی ملت برگزار می‌شود. بعد از سخنرانی محمد حمیدی‌مقدم هم مستند بلند «دنیا و وحشی زاگرس» به کارگردانی و تهیه‌کنندگی فرشاد افشین‌پور به عنوان فیلم افتتاحیه این دوره از جشنواره نمایش داده می‌شود. اثری که جزو ۱۶ فیلم بخش مستند بلند مسابقه ملی است.

قاب

جام جم

سینما مستندDOCUMENTARY

یکشنبه ۲۰ آذر ۱۴۰۱ شماره ۶۳۷۸

نگاه

چه کسی از «برزخی‌ها» می‌ترسد؟

دکتر مهرداد حسینی
سوهانی
کارشناس سینما

از نگاه و منظر جامعه‌شناسی باید گفت فیلم «برزخی‌ها» ساخته زنده‌یاد ایرج قادری نگاهی پرمناقشه در سینمای ایران ایجاد کرد که اگر آن را تعمیم دهیم، با موضوع چالش برانگیزی درباره گفتمان انقلاب اسلامی ایران مواجه می‌شویم. چراکه اگر یک گفتمان قرار باشد تبدیل به یک نظام حکومتی و جامعه سیاسی یا دولت شود، ملزوماتی دارد. البته گفتمان انقلاب اسلامی ایران به واسطه قید اسلامی خود، جامعه سیاسی و اجتماعی ایده‌آل خود را «امت» تعریف می‌کند که مبتنی بر آرمان و فرهنگ خاص برآمده از اصول دین اسلام و به تعبیری ایدئولوژی است و خواش‌های متعددی را به دنبال دارد که در دیدگاه‌های مطرح شده در این مستند نیز قابل بررسی است. برای مثال در یکی از گفت‌وگوهای مستند برزخی‌ها موضوعی توسط مهدی عبدخدایی مطرح می‌شود نظیر آنچه که گفته می‌شد چنانچه در صدر اسلام پیامبر، ابوسفیان را نمی‌پذیرفتند و او را حذف می‌کرد، شهادت امام حسین(ع) اتفاق نمی‌افتاد. این به نظر دیدگاه درستی نمی‌آید زیرا اگر پیامبر در صدر اسلام موفق شدند گفتمان اسلام را تبدیل به جامعه اسلامی و فراتر از آن امت اسلامی کنند که بعدها به دروازه‌های اروا و سایر نقاط جهان برسد، ما حاصل دیپلماسی ایشان بوده و دیپلماسی مبحث بسیار مهمی است که‌ما این‌که ما این تعبیر را به عنوان «درنش قهرمانانه» از رهبر معظم انقلاب شنیده‌ایم که اگر بخوایم دیدگاهی را فراگیر کنیم، نیاز به تعامل و سعه‌صدر با دنیا داریم. در حوزه علوم اجتماعی نیز توجه به «قشر خاکستری» تعیین‌کننده است. اگر به تاریخ تشیع توجه کنیم، شخصیت حر که خود عامل وقوع حادثه کر بلاست، در یک تصمیم از جرگه اشقیاء به اولیا می‌پیوندد و به یکی از اسوه‌های شیعه تبدیل می‌شود و این نشان دهنده ضرورت توجه به قشر خاکستری در هر زمان و جامعه‌ای است؛ در غیر این صورت آسیب‌هایی را به دنبال خواهد داشت. نکته حائز اهمیت در این میان این است اگر خواسته باشیم به تمدن‌سازی نوین اسلامی و مفهوم امت برآمده از گفتمان انقلاب در سطح بین‌الملل ببیندیشیم، باید یک نوع دیپلماسی و روش متعادل و معقول را در پیش بگیریم و متوجه قشر خاکستری باشیم. حال اگر به رفتارهای افراط‌گرایانه مشابه تصمیمات دولتمردان وقت درباره فیلم برزخی‌ها برسیم، جامعه به ناهنجاری دچار می‌شود و ارزش‌های اجتماعی خدشه‌دار. همگرایی که به تعبیر اسلامی «تعاون» نام دارد، برای پیشرفت و توسعه جامعه اصل مهمی است و در کهن‌الگوهای خود نیز اسطوره سیمرغ را با این مفهوم داریم. مورد دیگر این‌که مفهوم سلبریتی‌ها که از صنعت سرگرمی معرفی شده‌است، مخالفان زیادی دارد اما به نظرم این مخالفت اشتباه است زیرا آنها یک فرصت برای جامعه هستند و طبق قاعده ائتلاف مرجع در ارتباطات که موفقیت را در گروی برقراری ارتباط با گروه‌های مرجع می‌داند، می‌توانیم از آنها کمک بگیریم. این روش در این روزگار پاسخگوست نه روشی که در دهه اکران برزخی‌ها و توقیف این فیلم رخ داد. درباره مستند برزخی‌ها از منطری دیگر نیز می‌توان صحبت کرد. این‌که تلاش کرده موضعی بی طرف بگیرد و معقول باشد. این‌که با همه طرف‌های درگیر با ماجرای توقیف برزخی‌ها وارد مصاحبه شده است و حتی کسانی که حاضر به مصاحبه نشده‌اند را نیز به نوعی لحاظ کرده است و از ویژگی بارز فیلم است. فیلمی که به اصطلاح به خوبی از آب و گل درآمده و مبتنی بر بی‌طرفی و ایجاد زمینه برای همه موضوع است و مخاطب را با مستند خوبی مواجه کرده که جفت و بست دارد و با توجه به مفهوم عمیقی که پشت این مصداق فیلم است، قرار دارد.

برای خواندن متن کامل کپی‌آرکد روبه‌رو را اسکن کنید

جشنواره

نمایش ۸ مستند کوتاه در بخش بین‌الملل

هشت مستند کوتاه خارجی در بخش مسابقه بین‌الملل شانزدهمین جشنواره سینماحقیقت نمایش داده می‌شوند. این فیلم‌ها عبارتند از: دیروز، امروز، فردا اثر اورهان دده با مدت زمان ۱۵ دقیقه محصول مشترک کشورهای ترکیه، لبنان، سوریه و سودان، خیلی راحت نباش اثر شیمای تیمیمی با مدت زمان ۹ دقیقه محصول کشور یمن، بوستاپیا اثر دینسیا پاریوکا با مدت زمان ۲۹ دقیقه محصول کشور اسلواکی، مدار چهل و پنجم اثر لارنس ابوحمدان با مدت زمان ۱۵ دقیقه محصول کشور عمان و سپس دریا را سوزاندند اثر ماجد الرحیمی با مدت زمان ۱۲ دقیقه محصول کشور قطر، آخرین عکس اثر مهمت آکیف گولر با مدت زمان ۱۹ دقیقه محصول کشور ترکیه، کنسرت بالکنی اثر دیاناکادلوبوسکا و کریستف کادلوبوفسکی با مدت زمان ۱۶ دقیقه محصول کشور لهستان و محمد ساتو، مسلمان زاپنی اثر آنسوشی کادو واکي با مدت زمان ۳۹ دقیقه محصول کشور ژاپن. شانزدهمین جشنواره بین‌المللی سینماحقیقت به دبیری محمد حمیدی‌مقدم تا ۲۵ آذر در پردیس ملت برگزار می‌شود. / جام چم

